Festivalul Salzburg 2013. Remember (V).

Cuplu magic în „Don Carlos”

(Costin Popa – 4 decembrie 2013)

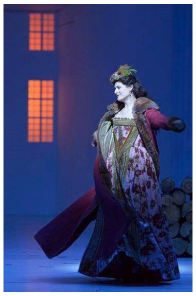
La noua producție cu „Don Carlos” de Verdi am preferat să merg la transmisia live în aer liber din Kapitelplatz, nu în sala de la Grosses Festspielhaus, special pentru a vedea pe marele ecran detalii, prim-planuri, fizionomii, atitudini. N-am regretat. N-aș dori însă să se înțeleagă că sunt adeptul spectacolelor văzute și trăite altfel decât în fotoliul unui auditorium de operă. Cititorii mei știu că mi-am exprimat deseori preferința pentru audiția în direct, în sala în care se performează, motivul principal fiind inexistența microfonului, instrument pe care îl pot accepta doar pentru ediții discografice de studio, în marea lor majoritate rarisime prin interpretare. Și, desigur, prefer fiorul live din sală, care nu poate fi substituit de nimic.

La Salzburg, regizorul Peter Stein l-a ales drept scenograf pe Ferdinand Wögerbauer, căruia i-a insuflat austeritatea viziunii pe care a dorit-o pentru opusul verdian, o partitură întunecată, poate cu o singură pagină luminoasă, „Cântecul vălului” din actul al II-lea. Așa încât decorurile au fost simple, schematizate, câteodată inexistente. Mă refer mai întâi la primul act, în care pădurea Fontainebleau nu a fost formalizată decât printr-un trunchi uriaș căzut la pământ și o stivă de lemne. În rest, nimic. Replicile contemplative ale lui Don Carlos au rămas doar imaginative. Nuanțele terne, impersonale care domină și actele următoare nu s-au „spart” decât prin roșul-cardinal al rochiei Elisabettei (același prim act), prin strălucirea misterioasă a statuii lui Carol Cvintul (mănăstirea San Giusto), prin glanz-ul mantilelor Principesei Eboli și Elisabettei pe care și le schimbă între ele în grădinile Reginei, prin petele de culoare din scena autodafé-ului date de veșmintele suveranilor sau ale supușilor sosiți din ținuturi exotice. Costumele, desenate în spiritul epocii, sunt semnate de Annamaria Heinreich. Ciudat a arătat camera de odihnă a lui Filip, celebra chilie „spartană” de la Escorial, aici decorată în... faianță albastră.

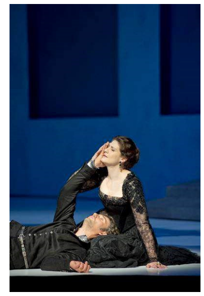
Anja Harteros și Jonas Kaufmann

Atracția dintre cei doi îndrăgostiți, Elisabetta și Don Carlos, înfiripată la prima întâlnire, crește – temător parcă, prefigurând iubirea imposibilă la care se ajunge prin hotărârea regală a tatălui Elisabettei. Doi cântăreți-actori de modernă expresivitate, frumoși și tineri, Anja Harteros și Jonas Kaufmann, două mari vedete ale liricii internaționale, întruchipează cu naturalețe în scena din pădurea Fontainebleau două personaje la care razele de lumină și speranță se sting rapid. Peste sufletele lor zdrobite ninge întristător. „O destin fatal, o destin crudel!”

Devastat de evenimentele adverse, Don Carlos, răscolit de iubire, izbucnește torid în duetul cu Elisabetta din actul secund, moment covârșitor prin veridicitate și exploziv prin pasiune... „Elisabetta! tu, bell’adorata!”. Magia dintre ei este absolut seducătoare, iradiantă și îi topește Elisabettei atitudinea glacială impusă de rang. Mai ales că... doamne din anturajul bănuitoarei Eboli rămăseseră undeva, în background. Spioane? De la expansivitate la implorare, de la mângâieri la disperare, îndrăgostiții își trăiesc cu intensitate sentimentele, fără rețineri.

Anja Harteros
(foto Monika Rittershaus)

Jonas Kaufmann
(foto Monika Rittershaus)

Anja Harteros și
Jonas Kaufmann
(foto Monika Rittershaus)

După tragicele evenimente marcate de moartea lui Rodrigo de Posa, întâlnirea ultimă dintre cei doi, la mănăstirea San Giusto, este marcată de nostalgii și amintiri apăsătoare, de rememorări triste imprimate pe chipuri cărora nu le mai rămâne decât speranța într-o lume mai bună, după moarte. Duetul final Carlos-Elisabetta a fost împreunarea vizionară a două spirite ce se înalță la cer.

Măiestria cântului sopranei Anja Harteros, artistă pe deplin integrată stilului verdian, a culminat în marea arie „Tu che le vanità" și în cele trei duete prin șiraguri de pianissime, prin conducerea nuanțată a unui glas minunat timbrat, maleabil și omogen, în care accentele ce pigmentează lungile fraze au adus relief expresiv expunerii. Ca și în calda adresare „Non pianger, mia compagna" către nefericita Contesă d'Aremberg, surghiunită de Filip.

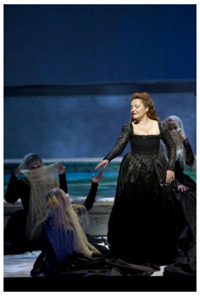
Cu culoare sombrată de glas, Jonas Kaufmann și-a expus virtuțile de modelare a desenelor melodice într-o largă gamă coloristică, o plastică ce merge de la celebrele sale mezzevoci și înmuieri de sunet, prin filaje rafinate, la desfășurări de forță. Într-adevăr, de la poetic la eroic (totuși, fără „squillo" italian în registrul acut), tenorul oferă derulări armonioase și subtile. A interpretat o versiune pretențioasă din punctul de vedere al eroului titular în care, după scena morții lui Posa, a avut de cântat un pasaj foarte dramatic, extras din partitura premierei absolute de la Paris (1867), la care Verdi renunțase ulterior, dar de unde avea să se inspire pentru „Lacrymosa" din „Messa da Requiem" (1874).

Este locul de a nota că varianta aleasă pentru Salzburg de dirijorul Antonio Pappano și regizorul Peter Stein a fost cea în cinci acte, în limba italiană (așa numita variantă „Modena - 1886") la care s-au adăugat în principal patru secvențe: corul introductiv din pădurea Fontainebleau, câteva măsuri ce au precedat duetul Carlos - Posa, scena dintre Elisabetta și Eboli premergătoare tabloului „Autodafé" și cea de după moartea lui Posa, mergând până la intrarea Marelui Inchizitor pentru domolirea poporului răsculat. Finalul operei a fost propus în versiunea numită „fantastică"... însuși Carol Cvintul (cu vocea Călugărului) iese din mormânt și îl ia la el pe Don Carlos, salvându-l din ghearele Inchiziției.

Amintiri din trecut și prezențe memorabile

Am găsit scris că prima întruchipare a personajului Regelui Filip de către marele (la propriu și la figurat) bas finlandez Matti Salminen a avut loc acum 44 de ani. Atunci sau în anii ce au urmat ar fi fost momentul să-l aud în rol, nu acum, la 68 de ani împliniți, când autoritatea și prestanța de temut monarh îi lipsesc, când sonorități gâtuite, nevibrate suficient se strecoară destul de frecvent,

când respirația apare deficitară sau când nesiguranțe ritmice surprind. Salminen a dorit să iasă din letargie, să epateze și a încheiat duetul Filip - Posa cu un „urlo” („Ti guarda!”) de îndoielnic gust. Desigur că am regăsit timbralitatea monumentală, dar nu a fost suficient. Și dacă look-ul de bătrân îndurerat a însoțit bine cântul trist al celebrei arii „Ella giammai m’amò!”, nu același lucru l-aș putea spune despre privirea blândă din scena autodafé-ului, ce părea mai mult a unui bonom decât a unui despot.

Ekaterina Semenchuk
(foto Monika Rittershaus)

Matti Salminen și
Eric Halfvarson
(foto Monika Rittershaus)

Jonas Kaufmann și
Thomas Hampson
(foto Monika Rittershaus)

Merg mai departe. De 25 de ani, renumitul bariton american Thomas Hampson apare sezon de sezon pe scena festivalului salzburghez. Într-o multitudine de roluri de operă, recitaluri de lied, concerte vocal-simfonice. Versatilitatea vocii sale pare infinită și cel puțin în repertoriul liric cântă de la baroc la muzică contemporană, neocolind niciun stil, nicio epocă. A abordat în 2013 rolul Marchizului de Posa, personaj verdian al cărui spirit profund generos trebuie neîndoios să se regăsească în virtuțile timbrale ale interpretului, prin rotunjime, căldură, velur, înveșmântare în armonice, într-un cuvânt, prin așa-numita generozitate vocală. Aici s-au situat carențele artistului, întrucât Hampson a expus un glas cvasi-tenoral (pe alocuri, chiar mai puțin consistent decât al tenorului Kaufmann), un cânt liniar cu sunete „deschise” (de pildă, acuza dură adusă Regelui în duet, „La pace è dei sepolcri!”, deși forțată și intonată „mai sus”, nu a impresionat deloc, nu a cutremurat). La 58 de ani, meritele lui Thomas Hampson sunt însă incontestabile în menținerea unei frazări frumoase și cultivate, unei respirații ideale și unei ținute scenice nobile, fără excese, adecvate personajului.

73 de ani a împlinit în 2013 basul britanic Robert Lloyd, reputat interpret, cu prodigioasă carieră anterioară. Sigur că inerenta uzură vocală s-a simțit cu prisosință chiar în rolul de mai mică dimensiune al Călugărului, care apare și sub masca lui Carol Cvintul.

Una peste alta, Salzburgul festivalier se arată recunoscător veteranilor...

Totuși, corifeul interpretărilor exemplare pe toate marile scene a rolului Marelui Inchizitor, basul Eric Halfvarson, 62 de ani, și-a onorat cu prisosință galoanele. Cu glas copleșitor, străbătut de culori în sinistre tente negre, cu facies schimonosit de ură până la hidoșenie, orbit de furie, cocârjat de răutate, americanul a propus un personaj colosal, memorabil.

Nu în ultimul rând al prezenței în distribuție, mezzosoprana rusă Ekaterina Semenchuk a interpretat dificilul rol al lui Eboli, de la altitudinea unei voci frumoase, consistent timbrate, strălucitoare, omogene, pline de prospețime și a unei aluri într-adevăr princiare. Marile provocări ale partiturii, lejeritățile delicate din „Cântecul vălului” și dramatismul intens din aria „O don

fatale” (actul al IV-lea) au fost parcurse cu abilitate și profesionalism. Pete în Soare? Poate doar teribilul final acut al ariei din actul al IV-lea ar fi fost bine să beneficieze de o manageriere mai bună a respirației, care să-i crească spectaculozitatea.

În alte roluri, de mai mică întindere, au cântat sopranele Sen Guo (Vocea din cer) și Maria Celeng (Tebaldo), tenorul Benjamin Bernheim (Contele Lerma și Heraldul regal).

Blazonul excelenței

Somptuos și totodată fin și delicat au sunat Corul Operei de Stat (pregătit de Jörn Hinnerk Andresen) şi orchestra Filarmonică din Viena, conduse de Antonio Pappano. Prin ceea ce a realizat la pupitrul salzburghez, dirijorul britanic și-a onorat renumele. Stăpâneşte partitura verdiană în tempii ei tradiționali, ce conferă cursivitate și potrivită susținere dramaturgiei tramei, iar expresivitatea discursului muzical este analitic expusă, în cele mai mici detalii. Fără baghetă, cu ciudate grimase pe figură, Pappano a condus cu intuiția atmosferei de spectacol, de la dimensionările majestuoase în scenele de ansamblu sau răscolitoarele pasaje de forță la evocările lirice și emoționantele sublinieri ale stărilor sufletești. De la minunatul Streich la „lemne” și alămuri, Filarmonica vieneză l-a urmat atentă și inspirată, ca un tot unitar, validându-şi înaltul blazon de excelență. Cu ton de neuitat, a frizat perfecțiunea.